

АЛЯКСЕЙ АНТОНАЎ

З гэтай мэтай у войсках разгарнулі работу па ўдасканаленні абароны. Каб збіць з панталыку нямецкую разведку, прынялі, як піша Шцяменка, і такія меры: «Франтавыя, вайсковыя і дывізіённыя газеты публікавалі матэрыялы толькі па абарончай тэматыцы. Уся вусная агітацыя была нацэлена на ўтрыманне занятых пазіцый». На месцы шырока прымяняліся макеты баявой тэхнікі і іншыя фальшывыя аб'екты. Ля макетаў паставілі зеніткі, арганізаваўшы ў той жа час патруляванне знішчальнікаў — для «супрацьпаветранай абароны». Бачнасць і праўдападобнасць ілжааб'ектаў прадпісвалася правярыць фатаграфаваннем з паветра.

І немцы паверылі. У сваіх пасляваенных успамінах камандуючы Чацвёртай арміяй вермахта Курт фон Ціпельскірх адзначыў, што гітлераўская вярхушка чакала нападу на поўдні ў Прыбалтыцы, але ніяк не ў цэнтры.

14 мая распрацоўка плана ў Генштабе была завершана. Канчатковы варыянт змяшчаў кароткі тэкст і карту. 20 мая, пасля некалькіх дзён роздумаў, як піша Шцяменка, яго змацаваў сваім подпісам Антонаў. Яшчэ праз некалькі дзён план старанна абмеркавалі ў Стаўцы ў прысутнасці Жукава, Васілеўскага, камандуючых франтамі і некаторых іншых военачальнікаў.

Аперацыя «Баграціён» пачалася 22 чэрвеня, нечакана для праціўніка — як снег на галаву пасярод лета — і праходзіла пад пільным вокам Аляксея Антонава. Яна працягвалася 68 дзён і завяршылася поўным разгромам магутнай нямецкай групы армій «Цэнтр», а таксама буйнымі перамогамі на льевоўскім і выбаргскім напрамках. Гісторыкамі ўсяго свету яна прызнана найбуйнейшай паспяховай ваеннай аперацыяй за ўсю гісторыю чалавецтва. На фронце ў 1100 кіламетраў было ажыццёўлена прасоўванне ў глыбіню на 600 кіламетраў. Цалкам вызвалена Беларусь, а таксама частка Прыбалтыкі і ўсходняя частка Польшчы. Адначасова гэта стала найбуйнейшым паражэннем нямецкай арміі ў Другой сусветнай вайне.

АНТОНАЎ? НЯХАЙ ЗАСТАЕЦА ЁЇ ЦЕНІ...

Узнагароджанні не прымуслі сябе чакаць. Ужо 29 чэрвеня Ракасоўскі атрымаў маршальскую зорку, а 30 чэрвеня — званне Героя Савецкага Саюза. Званне Героя было прысвоена Васілеўскаму, Баграмяну і іншым военачальнікам, а таксама паўтары тысячы ўдзельнікаў бітваў. Жукаў стаў двойчы Героем. Сталін атрымаў захопленыя віншавальныя тэлеграмы ад Чэрчыля і Рузвельта.

Узнікае натуральнае пытанне: а як быў адзначаны аўтар і распрацоўшчык гэтай унікальнага задумкі? Пра яго таксама не забыліся: далі... ордэн Суворова першай ступені!

Не ведаем, што рабілася на душы ў Аляксея Інакенцьева, камандуючага арміяй, але Антонаў правадыр быў яшчэ патрэбен. Ён распрацоў-

вае ўсе далейшыя наступныя буйныя аперацыі, уключаючы Берлінскую. Да канца вайны ён «робіць надвор'е» ў Стаўцы, усе пытанні Вярхоўны вырашае з ім.

У пачатку лютага 1945 года маршал Васілеўскі прызначае камандуючым 3-м Беларускай фронту, а генерал арміі Антонаў — начальнікам Генеральнага штаба Чырвонай Арміі.

Аляксей Інакенцьеў уваходзіць у склад савецкай дэлегацыі на Ялцінскай канферэнцыі кіраўнікоў урадаў СССР, ЗША і Вялікабрытаніі. Ужо з восені 1944 года, сабраўшы групу ваенных экспертаў, ён займаўся падрыхтоўкай гэтай сустрэчы. А адкрылася яна 4 лютага 1945 года. У першы дзень Антонаў выступіў з дакладам аб становішчы на савецка-германскім фронце. Дамовіліся аб каардынацыі дзеянняў войскаў саюзнікаў — даручалася гэта Генштабу сумесна з кіраўнікамі саюзных місій у Маскве. Узгаднілі ўступленне СССР у вайну з Японіяй.

У сувязі з гэтым там жа, у Ялце, Антонаву са сваімі памочнікамі давялося тэрмінова разлічыць, калі і якія савецкія войскі перакінуць з захаду на ўсход і вызначаць, якімі сіламі, у якія тэрміны можна будзе нанесці ўдар па Квантунскай групоўцы. Паводле папярэдніх разлікаў, дата наступлення была вызначана як два-тры месяцы пасля капітуляцыі Германіі. Цікавым фактам у гэтым планаванні з'яўляецца тое, што, калі справа дайшла да рэальных дзеянняў праз паўгода, у жніўні, амаль нічога ў гэтых планах не трэба было мяняць.

Удзельнічаў Антонаў і ў рабоце першай пасляваеннай канферэнцыі краін — удзельніц антыгітлераўскай кааліцыі ў Патсдаме.

4 чэрвеня 1945 года генерал Антонаў быў узнагароджаны найвышэйшым ваенным ордэнам СССР «Перамога» — «за ўмелае выкананне заданняў Вярхоўнага Галоўнакамандавання ў справе правядзення баявых аперацый вялікага маштабу». Узнагара-

Вольга ЛЕПЯШЫНСКАЯ.

джанне ўнікальнае па сваёй сутнасці, бо ўсе 14 савецкіх кавалераў ордэна, акрамя Антонава, мелі званне, не ніжэйшае за маршала. У гэтай сітуацыі прагледжваецца некалькі нюансаў. Па-першае, узнагарода Антонаву была дадзена не падчас вайны, калі ён актыўна распрацоўваў паспяховыя аперацыі Чырвонай Арміі, а ўжо пасля перамогі. А па-другое, у той жа дзень з такой жа фармулёўкай ордэнам «Перамога» быў узнагароджаны і маршал Цімашэнка. Чалавек, які, быўшы камандуючым рознымі франтамі, заваліў некалькі аперацый, быў зняты з камандных пастоў і даслужваў прадстаўніком Стаўкі. Прычым ва ўзнагародным лісце

Цімашэнка ішоў першым — з парушэннем нават алфавітнага парадку. Тым самым у вачах многіх людзей, далёкіх ад Крэмля, антонаўскі ордэн губляў свой бляск.

Правадыр ніколі нічога выпадкова не рабіў.

У НЯМІЛАСЦІ

Наступны ход — бяспрыкладны і па задуме, і па выкананні: 26 чэрвеня 1945 года ўстанавіўся званне Генералісімуса Савецкага Саюза, а на наступны дзень яно прысвойаецца «выдатнаму стратэгу» Іосіфу Вісарыёнавічу Сталіну за перамогу над Германіяй. Антонаў сыходзіць у яшчэ больш глыбокі цень.

Сталін выдатна разумеў, што быць геніяльным кіраўніком, які выратаваў краіну падчас вайны, — гэта самае высокае прызнанне ў народзе і бяспрэчны аўтарытэт. Цяпер усё, што ён рабіў у мінулым, робіць у сучаснасці і будзе рабіць у будучыні, стане прызнавацца не толькі правільным, але і вялікім.

Між тым задуманая правадыром аперацыя «Антон» працягваецца. У сакавіку 1946-га ён вяртае Васілеўскага на пасаду начальніка Генштаба, а Аляксея Інакенцьева пераводзіць у яго першыя намеснікі. Але ёсць яшчэ адна думка ў правадыра. Каласальныя па аб'ёме ўзброеныя сілы, укамплектаваныя для баявых дзеянняў, у мірны час не патрэбны ў такой колькасці. Належала іх масава расфарміраваць. І Антонаву даручаюць правядзенне дэмабілізацыі.

Што ж, Сталіну нельга адмовіць у правільнай ацэнцы сваіх кадраў — ён дакладна выбраў чалавека для такой складанай справы, якая патрабуе велізарных арганізатарскіх намаганняў. У той жа час цяпер уся Чырвоная Армія забудзецца, нарэшце, пра Антонава як пра паспяховага аналітыка і распрацоўшчыка бліскучых перамог і будзе памятаць толькі як генерала, які праводзіў дэмабілізацыю, звальняючы з арміі тысячы і тысячы афіцэраў.

У 1948-м заданне выканана, па дамах адпраўлена восем мільёнаў франтавікоў. Больш Антонаў у Маскве не патрэбен. Сталін выводзіць яго з Генштаба і адпраўляе служыць намеснікам камандуючага Закаўказскай ваеннай акругай. Гэта ўжо адкрытая ссылка. У 1950-м ён становіцца там камандуючым, што, зрэшты, не нашмат больш ганарова.

Толькі праз год пасля смерці Сталіна Антонава вяртаюць у Генштаб першым намеснікам начальніка. Не таму, што вырашылі аддаць належнае яго мінулым заслугам, а таму, што з'явілася новая цяжкая, шматпланавая праца. У процівагу НАТА Савецкі Саюз збірае ў Варшаве кіраўніцтва краін сацыялістычнага лагера, і яны заключаюць дагавор аб калектыўнай бяспецы. Трэба было ствараць новыя фарміраванні, арганізоўваць сумесныя ваенныя вучэнні, каардынаваць дзеянні органаў кіравання. І ў 1955 годзе Антонава прызначаюць начальнікам штаба Аб'яднаных узброеных сіл дзяржаў — удзельніц Варшаўскага дагавора.

Вышэйшыя афіцэры СССР і ЗША на сустрэчы начальнікаў Генеральных штабоў у час Патсдамскай канферэнцыі. Начальнік Генеральнага штаба РСЧА генерал арміі Аляксей Антонаў сядзіць у белай форме злева.

У тым жа годзе яго спасцігае вялікае асабістае гора — памірае жонка, Марыя Дзмітрыеўна Цялюк. Яны пажаніліся яшчэ ў дваццатых і ідэальна падыходзілі адно аднаму. Яна была такой жа спакойнай, добразычлівай, ураўнаважанай, як і ён. Аляксей Інакенцьеў цяжка перажываў страту каханай жанчыны. На яе магіле на Новадзявочых могілках ён паставіў прыгожы помнік і кожную нядзелю прыязджаў туды з вялікім букетам кветак.

АНТОНАЎ І ЛЕПЯШЫНСКАЯ

А потым адбылася падзея, пра якую яе ўдзельніца, выпадкова сустрэўшыся з Антонавым, распавядае так:

«У 1956 годзе быў нейкі прыём у гасцініцы «Савецкая». Ён быў у цывільным. Я была ў звычайнай сукенцы. Ні я не ведала, хто ён такі, ні ён, хто — я. Мы выйшлі адначасова з дзвярэй гасцініцы. Вялікі тэатр з нейкай прычыны не прыслаў па мяне машыну, ці яна спазнялася, не памятаю. Ішоў лівень. Я кідалася ў пошуку тэлефона. Мужчына, убачыўшы, што я без машыны, прапанаваў мяне падвезці. Дарога была даволі доўгай. Мы размаўлялі. Прайшоў нейкі час, і я адчула, што маё сэрца неяк вельмі дзіўна забілася. Я зразумела, што гэта каханне».

Гэтыя словы належаць слаўтай савецкай балерыне Вользе Лепашыńskiej. Народная артыстка СССР. Чатыры Сталінскія прэміі. З дзясяткаў ордэнаў і медалёў. Узнагароды сямі замежных дзяржаў. Гэта ўсё Лепашынская — «страказа», як называў яе правадыр.

Яна была на 20 гадоў маладзейшая за Антонава. У іх знайшліся агульныя тэмы для ўзаемаадносін, якія паступова перараслі ў больш сур'ёзнае пачуццё. Да сустрэчы з генералам Вольга Лепашынская пражыла насычанае, яркае і па-свойму драматычнае жыццё. Яе бліскучы талент выявіўся рана, і, стаўшы салісткай Вялікага тэатра, яна заваявала бяспрэчнае прызнанне аматараў балета. Яна прайшла ўсю вайну ў франтавых артыстычных брыгадах. Валодаючы кіпучай энергіяй і выбухным тэмпераментам, актыўна ўдзельнічала ў самых розных грамадскіх арганізацыях высокага ўзроўню.

Асобная размова — мужчыны на яе жыццёвым шляху. У 1935-м у яе пачаўся раман з рэжысёрам «Ленфільма» Ільёй Траўбергам. У 1940-м яны рассталіся. У пачатку вайны яна сустрэла Леаніда Фёдаравіча Райхмана і стала яго жонкай. Райхман быў генерал-лейтэнантам дзяржбяспекі. Прышоў час, яго арыштавалі і пасадылі, а выпусцілі толькі пасля смерці Сталіна і Берыі. Але ў турме пасля катаванняў яму дапамагла выжыць жанчына-ўрач, і ён застаўся з ёй.

А ў 1956-м яна сустрэла Аляксея Антонава. Пра тое, хто з'явіўся ініцыятарам гэтага знаёмства, і далейшае развіццё адносін, можна меркаваць па ўспамінах Кацярыны Сяргееўны Катукowej, жонкі маршала бранятанкавых войскаў М.Я. Катукова: «Тады ў Маскве вельмі шмат гаварылі пра гэтую дружбу. Вольга Васілеўна — разумная жанчына, яна здолела заваяваць сэрца Аляксея Інакенцьева. Антонава. Для яго пачалося зусім іншае жыццё, зусім новае. Марыя Дзмітрыеўна была памяркоўнай, ціхай, жыццё іх ішло мерна і спакойна. Цяпер жа ўсё пайшло па-іншаму. Аляксей Інакенцьеў кінуўся з галавой у працу. Ён кіпеў энергіяй, зусім не адпачываў, але быў ён ужо нездаровы. Свой шлюб з Вольгай Лепашыńskiej па законе так і не аформіў».

І тут трэба зрабіць адно, але вельмі істотнае адступленне: быў яшчэ адзін мужчына ў жыцці Вольгі Лепашыńskiej. Іван Гронскі, журналіст і рэдактар, некалі блізі сябар Сталіна, у сваіх успамінах піша пра тое, што ў сярэдзіне трыццатых правадыр нярэдка вяртаўся ад балерыны глыбокай ноччу...

Саюз з сур'ёзным ваенным чалавекам не змяніў прывычнага ладу жыцця балерыны. Пасля кожнага спектакля, у якім яна танцавала, артысты дружна накіроўваліся адначасова гэтую падзею да яе дадому — на кватэру Антонава. Багема — яна і ёсць багема. Праца ў гэтыя гады ў Аляксея Інакенцьева была нервовай і напружанай. Раней вечарамі ён мог расслабіцца і адпачыць. Цяпер жа ўсё было інакш...

Фінал кароткага, усяго шасцігадовага сумеснага жыцця балерыны і генерала аказаўся прадказальным. Аляксею Інакенцьеўчу стала дрэнна проста на працы, і 18 чэрвеня

1962 года ён пайшоў з жыцця. Для Вольгі Васілеўны гэта была трагедыя — спроба звіць сямейнае гняздо завяршылася няўдачай трэці — і апошні — раз.

Антоніў пайшоў з жыцця на пасады буйнога дзеяча міжнароднага значэння. Урну з яго прахам пранеслі па Краснай плошчы кіраўнікі краіны і партыі. Пахавалі яго ў крамлёўскай сцяне. Стаяў гарачы чэрвеньскі дзень. У Лепашыńskiej ужо даўно балелі вочы. Ад неміласэрна пякучага сонца, ад стрэсу яна страціла зрок. Далей яе чакала адзінота. Памерла яна зусім нядаўна — у 2008 годзе.

А імя Антонава пасля яго смерці нібы адышло ў нябыт. Мікіта Хрушчоў, які ўзначаліў краіну ў 1953-м, не забыўся верных яму падчас вайны людзей і шчодро раздаў ім званні маршалаў і Герояў Савецкага Саюза. Антонаў у гэтую абойму не трапіў ні па якіх паказчыках. Леаніда Брэжнева, які прыйшоў на змену Хрушчову, найбольш хвалявала ўласная персана. З публікацый, якія з'явіліся ў друку ў гады ягонага кіраўніцтва, па ўсім выходзіла, што вайну выйгралі, у першую чаргу, дзякуючы яму, Брэжневу. І прывоілі звання генералісімуса. Не паспелі. Праўда, ордэна «Перамога» пасля яго смерці ўсё ж такі пазбавілі.

У 2003 годзе адзначалася 60-годдзе Курскай бітвы, і ў сувязі з гэтым група военачальнікаў звярнулася да кіраўніцтва Расіі з хадайніцтвам аб прысваенні звання Героя Расіі генералу арміі Аляксею Антонаву. Хадайніцтва засталася без увагі.

Можа быць, яно і правільна: які сэнс цяпер, заднім днём, даваць мёртваму тое, што ён заслужыў пры жыцці? Па-першае, гэтыя званні — і Героя, і маршала — паспелі абсалютна. А па-другое, справа не ў званнях, а ў прызнанні. Хай Антонаў застаецца генералам без залатой зоркі Героя — у канчатковым выніку, гэта сведчанне асаблівасцяў той эпохі. Але няхай яго імя будзе ў адным шэрагу з імёнамі іншых выдатных палкаводцаў, якія здабывалі Перамогу не толькі і не столькі коштам мільёнаў жыццяў, колькі сваім розумам і талентам.

Анатоль СЛАНЕЎСКІ.
slaneuski@vziasda.by